

опыта, новые интеллектуальные ресурсы, участие и ответственность как сущность активной гражданской позиции, этический стандарт, обеспечение надежной платформы для восстановления связей между людьми, новое видение социальной деятельности. Рассмотрены основные характеристики волонтерской деятельности. Обоснованы особенности формирования личности студенческой молодежи и влияние характерных черт волонтерства на него. Проанализирована государственная программа Германии «Добровольный социальный год» и определены ее основные задачи.

Ключевые слова: волонтер, волонтерская деятельность, волонтерская помощь, наставничество, наставник, студенческая молодежь

ROZVADOVSKA TETIANA. *Mentoring as a type of volunteer activities of students.*

The paper presents analyzes such basic notions, as «volunteer», «volunteer activities», «volunteer help», «mentor», «mentoring». The author investigates their interconnection. Represents the characteristic features of volunteering, such as caring for people, solidarity and humane selfishness, spiritual quality and civic virtue, a rich source of human experience, new intellectual resources, participation and responsibility as the essence of active civic stance, ethical standard, providing a reliable platform for the re-establishment of relationships between people, a new vision of social activity. The author analyzes the main characteristics of volunteer activity. Investigates the peculiarities of the formation of the personality of student youth and the influence of the characteristic features of volunteering on him; analyzes the Government program «Voluntary Social Year» in Germany. Submitters the main aspects of this program.

Key words: volunteer, volunteer activities, mentor, mentoring, student youth.

УДК 37.013.42:378.014.533

Сі Цзечень

ПРОБЛЕМА КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті надано характеристику понять «відповідальність», «соціальна відповідальність», «корпоративна соціальна відповідальність» та «соціально відповідальний бізнес» у сучасних вітчизняних та зарубіжних наукових дослідженнях. Здійснено визначення складових та сутнісних характеристик відповідальності. Охарактеризовано класифікаційні ознаки трактування відповідальності: час (минуле, сучасне, майбутнє); характеристики (діяльні, стосункові); суб'єкт (за себе, за окремих інших, за групу). Соціальна відповідальність визначена як відповідальність за групові відносини, що поділяється на відповідальність: за групові норми; за прагнення до зміни норм, традицій, відносин; за реальний стан групи. Соціально відповідальний бізнес охарактеризовано як економічну діяльність, орієнтовану на отримання не тільки

прибутку (доходу), скільки на досягнення економічного і соціального ефекту від цієї діяльності. Запропоновано визначення корпоративної соціальної відповідальності як відкритої та прозорої ділової практики, що базується на етичних цінностях, повазі до своїх працівників, акціонерів, користувачів і на опіці навколишнім середовищем, що спрямована на досягнення мети соціального благополуччя.

Ключові слова: відповідальність, соціальна відповідальність, соціально відповідальний бізнес, корпоративна соціальна відповідальність.

Розвиток сучасного незалежного українського суспільства базується на готовності громадян виконувати базові принципи, які забезпечують успішність соціального функціонування. Серед них, поряд з принципами законслухняності, лояльності, толерантності, гарантування прав і свобод людини та громадянина, провідне місце займає принцип відповідальності. Принцип соціальної відповідальності бізнесу є важливим положенням підприємницької етики, однією із складових успішної стратегії, що зміцнює імідж і репутацію компанії, приваблює клієнтів та утримує найкращих працівників. Саме тому перед вищими навчальними закладами постає проблема виховання та формування соціально відповідальної молоді людини, що готується до підприємницької діяльності та захисту прав споживачів: майбутніх менеджерів, економістів, фахівців з соціально-правового захисту населення.

Виховання відповідальності як особистої якості та риси характеру стало предметом дослідження психологів (І. Бех, М. Боришевський, О. Патинок, Л. Подоляк, В. Рубінштейн, М. Савчин, І. Третякова, В. Юрченко та ін.), педагогів (А. Алексюк, Г. Васянович, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.).

Поняття відповідальності та соціальної відповідальності знайшло своє відображення у працях зарубіжних (Р. Бломстра, К. Девіса, Дж. Равена, Дж. Роттера, Ф. Хайдера, К. Хелкмана) та вітчизняних і російських (О. Грішнова, А. Колота, Н. Мінкіна, К. Муздибаєва, М. Савчин, А. Шиляєва, К. Хачатурян) дослідників.

Узагальнення та аналіз наукової літератури, результатів наукових досліджень щодо формування соціальної відповідальності особистості дали змогу відзначити, що у вагомих за теоретичними і прикладними здобутками працях залишається поза увагою ґрунтовне вивчення проблеми формування соціальної відповідальності як своєрідного особистісного утворення та професійної компетентності майбутнього бізнесмена.

Таким чином, метою нашої статті стало визначення підходів до характеристики понять «відповідальність», «соціальна відповідальність», «корпоративна соціальна відповідальність» та «соціально відповідальний бізнес» у сучасних вітчизняних та зарубіжних наукових дослідженнях.

Зрозуміло, що визначення сутнісних характеристик відповідальності неможливо поза контекстом необхідності відповідей на питання, пов'язаних із з'ясуванням її структури і визначення змісту її основних компонентів. Здійснений нами аналіз трактувань поняття «відповідальність» дозволив відзначити, що різні

автори використовують кілька термінів в синонімічному значенні: «відповідальність», «особистісна відповідальність», «соціальна відповідальність» тощо. Охарактеризуємо деякі підходи до формулювання цих понять.

Основним принципом, на думку Н. Мінкіной, яким слід керуватися при виділенні структури відповідальності, є наступне: необхідно виходити з того, «що в суспільстві немає особливого виду відносин відповідальної залежності, рядоположених з іншими відносинами, як і немає особливої відповідальної діяльності» [2, с. 207]. Відповідальність дослідниця трактує як сторону будь-яких соціальних відносин і будь-якого суспільно здійснюваного виду діяльності. Відповідно і структурувати феномен відповідальності треба відповідно до реальної системи суспільних відносин, в які включена кожна людина, і відповідно особливих сфер і видів діяльності, які люди здійснюють.

Наступний принцип структуризації відповідальності пов'язаний з тим, що необхідно «чітко розмежовувати структуру відповідальності, що характеризує систему об'єктивних відносин відповідальної залежності і структуру відповідальності суб'єкта відповідальних дій. У першому випадку мова повинна йти про характеристику тих об'єктивних зав'язків, які складаються в реальних умовах суспільного життя, зокрема, впливають цілком певні обов'язки і відповідальність за їх реалізацію. В цьому випадку структурування об'єктивних відносин відповідальної залежності має бути пов'язана з виокремленням своєрідних типів, форм і видів об'єктивних зав'язків і відносин ... ». Натомість структура відповідальності суб'єкта діяльності, на думку Н. Мінкіной, «пов'язана з певними стійкими якостями особистості людини, що є результатом процесу соціалізації» [2, с. 208].

У сучасних філософських підходах у межах теорії моральної свідомості існує кілька гіпотез про природу відповідальності і стадії розвитку відповідальної поведінки особистості, які ми спробуємо деталізувати.

Три фази формування відповідальності визначає К. Хелкман [13]: автономна суб'єктивна відповідальність; відповідальність як соціальний обов'язок; відповідальність, що заснована на принципах моралі.

Типологія Ф. Хайдера заснована на концепції приписування (атрибуції) відповідальності за дії собі або оточенню. Ф. Хайдер [13] виділяє п'ять рівнів атрибуції відповідальності: 1) «асоціація», коли особистість відповідає за кожен результат, що якимось пов'язаний з нею; 2) «причинність», коли людина відповідальна навіть тоді, коли не могла передбачити результат; 3) «передбачуваність» як відповідальність за будь-який передбачуваний наслідок дій; 4) «наміри» це рівень, що передбачає відповідальність тільки за те, що людина мала намір зробити; 5) «виправданість» як відповідальність за дії людини, що поділяється з оточуючими.

У дослідженнях К. Муздибаєва розвиток відповідальності особистості запропоновано розглядати як векторну модель, до складу якої увійшли такі спрямовані рухи: від колективної до індивідуальної відповідальності (вектор індивідуалізації по Ж. Піаже). Автор наполягає на думці, що «з розвитком соціуму за вчинок окремої людини відповідає не група, до якої належить людина, яка вчинила вчинок, а вона сама; рух від зовнішньої до внутрішньої, усвідомленої

особистісної відповідальності (вектор спіритуалізації відповідальності за Ж. Пиаже), що позначає перехід від зовнішнього до внутрішнього контролю поведінки; від ретроспективного плану до перспективного, що означає відповідальність не тільки за минуле, а й за майбутнє, коли особистість не тільки передбачає результати своїх дій, але і прагне активно їх досягати; взаємообумовленості відповідальності як стану особистості і «терміну давності», що означає можливість впливу колишніх відносин між людьми на їх нинішні взаємини, коли вони вже інші» [3, с. 108].

Базуючись на підходах К. Муздибаєва, Є. Дорофєєв пропонує доповнити вектори розвитку відповідальності ще одним. Цей вектор можна визначити як розвиток індивідуальної відповідальності за все більшу кількість людей, що передбачає рух «від відповідальності за себе до відповідальності за всіх» [1, с.48]. У цьому контексті «прийняти відповідальність» можна за відносини в групі, а також за її діяльність (мета, результат і процес). Відповідальність за групові відносини у свою чергу поділяється на відповідальність: за групові норми (як результат минулих взаємодій); за прагнення до зміни норм, традицій, відносин (майбутнє); за реальний стан групи (справжнє). Особистість може нести відповідальність за себе, за окремих членів групи, за референтну групу (частина групи, до якої належить), так і за групу в цілому. Таким чином автор висуває тривимірну модель групової відповідальності: «1) час (минуле, сучасне, майбутнє), 2) характеристики (діяльні, стосункові), 3) суб'єкт (за себе, за окремих інших, за групу)» [1, с. 69].

Проте цю модель, на нашу думку, варто доповнити ще одним параметром, а саме визначити – перед ким несе відповідальність особистість (перед собою, перед окремими іншими, перед групою в цілому, перед суспільством в цілому). Так, наприклад, відповідальність голови сім'ї передбачає відповідальність за родину в цілому: її сьогодення, минуле, майбутнє, діяльність і поведінку членів сім'ї, перед собою і сім'єю, перед громадою (найближчим соціальним оточенням) і тією частиною світу людей (суспільства), до якого належить сім'я. Це завжди відповідальність за інших, і не просто окремих близьких людей, а за соціальну групу як ціле.

Нині в дослідженнях психології особистості та соціальної психології набула поширення концепція про два типи відповідальності (так звана теорія локусу контролю). Відповідальність першого типу проявляється тоді, коли особистість покладає на себе всю відповідальність за те, що відбувається з нею в житті. Для порівняння – відповідальність другого типу пов'язана з ситуацією, коли людина схильна вважати відповідальними за все, що відбувається з ним або інших людей, які зовнішні обставини, ситуацію. Як «інші люди», на яких покладається відповідальність як за невдачі, так і за успіхи, часто виступають батьки, вчителі, в майбутньому: колеги, начальство, знайомі. Локус контролю (від лат. Locus – місце, місце розташування і франц. Contryle – перевірка) – якість, що характеризує схильність людини приписувати відповідальність за результати своєї діяльності зовнішнім силам (екстернальний або зовнішній локус контролю) або власним здібностям і зусиллям (інтернальний або внутрішній локус контролю). Поняття локусу контролю в його сучасному трактуванні було введено

в психологію представником американської гілки біхевіоризму Дж. Роттера. При цьому передбачалося, що існує континуум, крайніми точками якого є індивіди з яскраво вираженими зовнішніми або внутрішніми стратегіями атрибутції. Решта людей займають проміжні позиції між цими крайнощами. Відповідно до того, яку позицію займає в континуумі індивід, йому приписується певне значення локусу контролю [13].

Терміном «соціальна відповідальність» в Україні почали оперувати з того часу, як 16 грудня 2005 року в Києві був підписаний Меморандум про соціальну відповідальність бізнесу в Україні, який визначає принципи і завдання соціально відповідального бізнесу. Було оголошено про початок всеукраїнського руху – так званого Форуму соціальної відповідальності бізнесу в Україні [5].

Соціально відповідальний бізнес можна визначити як економічну діяльність, орієнтовану на отримання не тільки прибутку (доходу), скільки на досягнення економічного і соціального ефекту від цієї діяльності. Вона характеризує нову філософію бізнесу як системи принципово нових економічних відносин соціуму. Метою соціально відповідального бізнесу є розвиток людського капіталу з точки зору якості його бази знань, відповідальності перед суспільством та окремими соціальними групами як умовами розвитку виробництва [6].

Сутність і функції соціально відповідального бізнесу логічно розглядати, виходячи зі структури бізнесу та ефективності його реалізації. Саме тому виконання функцій соціальної відповідальності будь-якого рівня (мікро-, галузевого, макро-, мега- рівнів) здійснюється на основі створення структури, що відбиває виробничу та інвестиційну стратегію бізнесу.

К. Хачатурян надає характеристику функцій щодо формування «економічного поля» соціально відповідального бізнесу, які складаються на різних рівнях суспільного відтворення. Це такі функції, як: здійснення бізнес-структурами місії успішного суспільного розвитку (реалізація економічної ідеології соціально відповідального бізнесу); формування громадянської відповідальності членів суспільства [6]. Водночас, дослідниця зауважує, що економічна природа соціально відповідального бізнесу визначається суттю бізнесу як такого: отримання економічного і соціального ефекту від будь-якої соціально відповідальної діяльності підприємця.

Цю сторону корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) ще в 1953 р зазначив професор економіки Іллінойського університету (США) Хоуард Р. Боуен в роботі «Соціальна відповідальність бізнесмена». У ній автором розкрито зміст поняття «соціальна відповідальність», показано, як концепція соціальної відповідальності може бути поширена на бізнес, наскільки бізнесу є вигідною участь у соціальних програмах, які економічні і соціальні вигоди від цього отримує суспільство, відображено можливості подальшого детального вивчення соціальної відповідальності. На думку Х. Боуена соціальна відповідальність бізнесмена полягає в «реалізації тієї політики, прийнятті таких рішень або проходженні такої лінії поведінки, які були б бажаними з позицій цілей і цінностей суспільства» [8, р. 6].

Пізніше К. Девіс навів переконливі доводи необхідності дослідження проблеми соціальної відповідальності бізнесу в управлінському аспекті. Він підкреслював, що ця відповідальність має відношення до тих «рішенням і діям бізнесменів, які здійснюються з причин, по крайній мере, частково виходять за межі прямого економічного або технічного інтересу фірм. Деякі соціально відповідальні рішення в бізнесі можуть бути в ході тривалого, складного процесу аналізу пояснені як надання хорошого шансу для отримання фірмою довгострокового економічного ефекту» [9, р. 70]. У 1975 р К. Девісом сумісно з Р. Бломстром визначено корпоративну соціальну відповідальність як «обов'язок осіб, які приймають рішення робити такі дії, які будуть спрямовані не тільки на задоволення їх власних інтересів, але також на захист і примноження суспільного багатства» [9, с. 176].

Зміст явища корпоративної соціальної відповідальності було уточнено Дж. Гуїро, який визначив, що: «корпорація має не тільки економічні і правові зобов'язання, але несе і певну відповідальність перед суспільством, що виходить за їх межі» [11, с. 144]. У свою чергу С. Сеті, намагаючись узгодити економічну і соціальну відповідальність бізнесу, вказував, що корпоративна соціальна відповідальність «передбачає виведення корпоративного поведінки на рівень, відповідний переважаючим соціальним нормам, цінностям і очікуванням» [12, с. 62].

Таким чином, ми пропонуємо узагальнене визначення *корпоративної соціальної відповідальності* (Corporate Social Responsibility) як відкритої та прозорої ділової практики, що базується на етичних цінностях, повазі до своїх працівників, акціонерів, користувачів і на опіці навколишнім середовищем, що спрямована на досягнення мети соціального благополуччя.

При підготовці майбутніх фахівців соціальної та економічної галузі необхідно враховувати, що соціальна відповідальність бізнесу нині перетворюється в життєво важливий фактор конкуренції в економіці розвинених країн світу. Саме тому завдання формування соціальної відповідальності студентів має бути закладено як пріоритетне в зміст та завдання освітньої діяльності сучасних закладів вищої освіти.

Використана література:

1. Дорофеев Е. Д. *Внутригрупповая ответственность в условиях совместной деятельности*. М.: Новус, 1995. 173 с.
2. Минкина Н. А. *Воспитание ответственностью : учеб. пособие*. М.: Просвещение, 1990. 144 с.
3. Муздыбаев К. *Психология ответственности*. М.: Мир, 1983. 240 с.
4. Савчин М. В. *Психология відповідальної поведінки*. К.: Україна-Віта, 1996. 113 с.
5. *Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку: монографія / [А.М. Колот, О.А. Грیشнова та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота*. К.: КНЕУ, 2012. 501 с.
6. Хачатурян К.С. *Сущность и функции социально ответственного бизнеса / Вестник Военного университета*. 2011. № 1 (25). С. 108-111.

7. Шиляев А. Венчурный капитал, социально ответственные инвестиции и феномен технологий. Философия хозяйства/ Альманах Центра общественных наук и экономического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова. 2004. № 5(35). С. 76-89.

8. Bowen Howard R. *Social Responsibilities of the Businessman* / H.R. Bowen. N.Y.: Harper & Row, 1953. 298 p.

9. Davis K., Blomstrom R. *Business and Society: Environment and Responsibility*. N.Y.: McGraw Hill, 1975. 112 p.

10. Fridman M. *The Social Responsibility of Business is to increase its Profits* // *New York Times Magazine*. September, 13. 1970. P.122-126.

11. Mc Guire J.W. *Business and Society*. N.Y.: McGraw Hill, 1963. 152 c.

12. Sethi S.P. *Dimensions of corporate social performance: An analytical framework* // *California Management Review*. 1975. № 17. P.15-23.

13. *Technology's Promise. Expert Knowledge on the Transformation of Business and Society* [електронний ресурс]. URL: <http://www.palgrave.com>.

СИ ЦЗЕЧЕНЬ. Проблема корпоративной социальной ответственности в современных научных исследованиях.

В статье охарактеризованы понятия «ответственность», «социальная ответственность», «корпоративная социальная ответственность» и «социально ответственный бизнес» в современных отечественных и зарубежных научных исследованиях. Осуществлено определение составляющих и сущностных характеристик ответственности. Охарактеризованы классификационные признаки понимания ответственности: время (прошлое, настоящее, будущее) характеристики (деятельные, отношения) и субъект (за себя, за отдельных других, за группу). Социальная ответственность определена как ответственность за групповые отношения. Она подразделяется на ответственность: за групповые нормы; за стремление к изменению норм, традиций, отношений; за реальное состояние группы. Социально ответственный бизнес охарактеризован как экономическая деятельность, ориентированная на получение не только прибыли (дохода), а и на достижение экономического и социального эффекта от этой деятельности. Предложено определение корпоративной социальной ответственности как открытой и прозрачной деловой практики, основанной на этических ценностях, уважении к своим работникам, акционерам, пользователям и на опеке над окружающей средой, направленной на достижение целей социального благополучия.

Ключевые слова: ответственность, социальная ответственность, социально ответственный бизнес, корпоративная социальная ответственность.

XI ZECHEN. *Problem of corporate social responsibility in modern scientific research.*

The article gives a description of the concepts of «responsibility», «social responsibility», «corporate social responsibility» and «socially responsible business» in modern domestic and foreign scientific research. The definition of the components and the essential characteristics of responsibility is determined. Characterized by the

classification features of the interpretation of responsibility: time (past, present, future); characteristics (active, affective); the subject (for himself, for some others, for the group). Social responsibility is defined as responsibility for group relationships, which is divided into responsibility: for group norms; for the desire to change norms, traditions, relations; for the real state of the group. A socially responsible business is characterized as an economic activity aimed at obtaining not only profit (income), but also the achievement of the economic and social effects of this activity. The definition of corporate social responsibility as an open and transparent business practice based on ethical values, respect for its employees, shareholders, users and the environment, aimed at achieving the goal of social well-being, is proposed.

Key words: responsibility, social responsibility, socially responsible business, corporate social responsibility.

УДК 316.4.062

Шестакова А.С.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СТРОКОВОЇ СЛУЖБИ

У статті здійснено аналіз соціально-педагогічного впливу на соціалізацію військовослужбовців строкової служби Збройних сил України.. Проаналізовано результати експериментального дослідження рівня соціалізації військовослужбовців строкової служби. Визначено основні якості соціалізації у військовослужбовців строкової служби. Здійснено аналіз та визначені якості військовослужбовця строкової служби. Виокремлено основні форми соціалізації військовослужбовців строкової служби в Збройних силах України. Охарактеризовано фактори соціалізації військовослужбовців строкової служби.

Ключові слова: соціалізація, військовослужбовці строкової служби, Збройні сили України, методика, якості соціалізації, соціально-педагогічний вплив.

Актуальність дослідження обумовлюється тим, що в існуючих методиках перевірки якості цілісного соціалізаційного процесу у частині, що спрямована на формування соціалізації у військовослужбовців строкової служби, не представлені чіткі критерії його оцінювання, не визначені можливості об'єктивного аналізу його результатів. На підставі аналізу ряду робіт, присвячених проблемам діагностики структури знань і вмінь військовослужбовців строкової служби, їх властивостей і особистісних якостей, ми пропонуємо в якості основного інструментарію діагностики рівня соціалізації у військовослужбовців строкової служби України використовувати анкети - вимірювальники.

Тому, *метою статті* є проблема соціально-педагогічного впливу на соціалізацію військовослужбовця строкової служби.

Наше дослідження засвідчує, що ідеали і прагнення в суспільстві в цілому, і молоді, зокрема, досить змінилися. Варто зазначити, це простежується у